

opusdei.org

TEMA 26. Sloboda, zakon i savjest

Bog nas je stvorio s velikim darom slobode. Prirodni zakon ima snagu zakona kao glas i tumač 'višeg razloga' božanskog Zakonodavca.

5.12.2012.

Bog je htio slobodnog čovjeka koji bi bez prisile mogao tražiti svojeg Stvoritelja i Otkupitelja.

1. SLOBODA DJECE BOŽJE

Ljudska sloboda ima više dimenzija. *Sloboda sile* je ona koju ima osoba koja izvana može ostvariti ono što je odlučio učiniti, bez nametanja ili ometanja vanjskih čimbenika; ovdje se govori o slobodi izražavanja, slobodi udruživanja, itd. *Sloboda izbora ili psihološka sloboda* predstavlja odsutnost unutarnje potrebe za biranje jedne ili druge stvari; ne odnosi se na mogućnost činjenja, nego na mogućnost odlučivanja, a da se ne bude subjekt unutarnjeg determinizma. *U ćudorednom smislu* sloboda se naprotiv odnosi na sposobnost prihvaćati i ljubiti dobro, koje je objekt slobodne volje, bez zarobljenosti neurednim strastima i grijehom.

Bog je želio ljudsku slobodu da bi čovjek „bez prisile tražio svog Stvoritelja i, prionuvši slobodno uz Njega, postigao puno i blaženo savršenstvo. Zato što čovjekovo

dostojanstvo zahtjeva da djeluje po savjesnom i slobodnom izboru, to jest, pokrenut i potaknut osobnim uvjerenjima, a ne pod pritiskom unutarnjeg slijepog poriva ili čiste vanjske prisile. Čovjek postiže to dostojanstvo kada, oslobodivši se posve ropstva strasti, teži prema svojem cilju slobodnim izborom dobra i osigurava si adekvatna sredstva za nj s napredujućom djelotvornošću i trudom".[1]

Sloboda od vanjske prisile, nutarnje potrebe i neurednih strasti, jednom riječju, potpuna ljudska sloboda ima veliku vrijednost, jer jedino ona omogućuje ljubav (slobodna tvrdnja) prema dobru jer je dobro, tako i ljubav prema Bogu najvišem dobru, čin kojim se čovjek ugleda na božansku Ljubav i postiže svrhu za koju je bio stvoren. U tom smislu se potvrđuje da „je istinska sloboda eminentan znak božanske slike u čovjeku".[2]

Sveto Pismo promatra ljudsku slobodu iz perspektive povijesti spasenja. Zbog prvog pada, sloboda koju je čovjek dobio od Boga ostala je podvrgnuta ropstvu grijeha, iako se nije potpuno izgubila (usp. *KKC*, 1739-1740). Po svom slavnom Križu, navještenom i pripremljenom u Starom Zavjetu, „Krist je postigao spasenje za sve ljude. Otkupio ih od grijeha koji ih je držao u ropstvu" (*KKC*, 1741). Čovjek može posjedovati punu slobodu, u moralnom smislu, jedino surađujući s milošću koju mu je Bog dao posredstvom Krista: „Za tu slobodu Krist nas je oslobodio" (*Gal* 5, 1; usp. *KKC*, 1742).

Mogućnost da čovjek zgriješi, nije spriječila Boga da ga stvori slobodnim. Predstavnici vlasti su dužni poštivati slobodu i ne ograničavati je više nego što to zahtijevaju pravedni zakoni. Ali također se ne smije zaboraviti da nije

dovoljno, da odluke budu slobodne jer su dobre i da se samo u svjetlu najviše vrijednosti slobodne afirmacije dobra u prilog čovjeka razumije također etička potreba poštivanja njegove pogrješive slobode.

2. PRIRODNI MORALNI ZAKON

Zamisao zakona je analogna. Prirodni zakon, Novi Zakon ili Kristov Zakon, politički i crkveni zakoni su moralni zakoni u vrlo različitom smislu, premda svi oni imaju nešto zajedničkog.

Vječni zakon se odnosi na plan božanske mudrosti koji vodi svako stvorenje svom cilju[3]; ono što se odnosi na ljudski rod, odgovara vječnoj spasonosnoj zamisli Božjoj koji nas je odabrao u Kristu „da budemo sveti i bez mane pred njim“, „u ljubavi nas predodredi sebi za sinove po Isusu Kristu“ (Ef 1, 4-5).

Bog vodi svako stvorenje njegovom cilju, sukladno njegovoj naravi. Konkretno, „Bog osigurava sredstva ljudima drugačije nego ostalim bićima: ne 'izvana', po nepromjenljivim zakonima prirode, nego 'iznutra', pomoću razuma koji, prirodno prepoznajući vječni Božji zakon, ima sposobnost pokazati čovjeku ispravan smjer za njegovo slobodno djelovanje”.[\[4\]](#)

Prirodni moralni zakon je sudjelovanje vječnoga zakona kod razumnog bića.[\[5\]](#) On je „isti vječni zakon urođen u bićima nadarenim razumom, koji ih navodi za njih prikladnom činu i cilju”.[\[6\]](#) On je, prema tome, božanski zakon (božansko-prirodan). Sadržan je u samom svjetlu razuma koji omogućuje čovjeku raspoznavati dobro od zla i koji ima snagu zakona kao glas i tumač najvišeg razuma Božjeg, dijela u kojem ima udjela naš duh i dijela kojem se pridružuje naša

sloboda.[7] Naziva ga se *prirodnim* jer postoji u svjetlu razuma koji svaki čovjek posjeduje po prirodi.

Prirodni moralni zakon je prvi korak za cijeli ljudski rod u komunikaciji spasonosne božanske zamisli, čija je potpuna spoznaja moguća jedino kroz Objavu. Prirodnom je zakonu „oslonac težnja i podložnost Bogu, izvoru i sucu svakoga dobra, kao i osjećaj za drugoga kao sebi jednakoga" (KKC, 1955).

- *Osobine*. Prirodni moralni zakon je *sveopći*, jer obuhvaća svaku ljudsku osobu, svih epoha (Usp. KKC, 1956). „Prirodni je zakon *nepromjenljiv* i postojan usred svih povijesnih mijena; odolijeva svemu razvoju ideja i običaja i podržava njihov napredak. Norme koje ga izražavaju ostaju suštinski valjane" (KKC, 1958). [8] On je *obavezan* budući da čovjek ako teži prema Bogu, mora slobodno činiti dobro i izbjegavati zlo; zato

treba moći razlikovati dobro od zla, što može prije svega zahvaljujući svjetlu prirodnog razuma.[9]

Pridržavanje prirodnog moralnog zakona, ponekad može biti teško, ali nikada nemoguće.[10]

- *Spoznaja prirodnog zakona.*

Zapovijedi prirodnog zakona mogu biti poznate svakom po razumu.

Ipak, stvarno svi njegove zapovijedi ne shvaćaju jasno i neposredno (KKC, 1060). Njegovo stvarno poznavanje može biti uvjetovano osobnim sklonostima svakog pojedinca, društvenim i kulturnim okruženjem, primljenim odgojem, itd. Budući da posljedice grijeha, pod stvarnim okolnostima nisu bile posve uklonjene, milost i Objava su nužne za čovjeka da bi moralne istine mogle biti prepoznate od „svih i bez poteškoća, sa čvrstom pouzdanošću i bez imalo zablude”. [11]

3. BOŽANSKI-POZITIVAN ZAKON

Stari Zakon, objavljen od Boga Mojsiju, „je prvi stupanj Objavljenog zakona. Njegovi su moralni propisi sažeti u Deset Zapovijedi" (KKC, 1962), koje izražavaju neposredne zaključke prirodnog moralnog zakona. Čitavo ustrojstvo Starog Zavjeta je prije svega usmjereno pripravljanju, naviještenju i izražavanju dolaska Spasitelja.[12]

Novi Zakon ili Evandeoski Zakon ili Kristov Zakon „je milost Duha Svetoga dana po vjeri u Krista. Vanjske zapovijedi, o kojim također govori Evandjelje, pripremaju ovu milost ili šire njene učinke u životu". [13]

Prvotni element Kristova Zakona je milost Duha Svetoga, koji liječi cijeloga čovjeka i pokazuje se u vjeri koja djeluje kroz ljubav.[14] On je iznad svega unutarnji zakon, koji daje unutarnju snagu da ostvari ono što podučava. Na drugom je mjestu

također pisani zakon, koji susrećemo u Gospodinovim poukama (Govor na gori, blaženstva, itd.) i u moralnoj katehezi Apostola, a koje se mogu sažeti u zapovijedi ljubavi. Taj drugi element nije od sekundarne važnosti, jer milost Duha Svetoga, ulivena u srce vjernika, uključuje nužno „živjeti po Duhu" i iskazuje se kroz „plodove Duha", kojima se opiru „djela tijela" (usp. *Gal 5, 16-26*).

Crkva je kroz Učiteljstvo autentični tumač prirodnog zakona (usp. *KKC, 2036*). Ova misija se ne ograničava samo na vjernike, nego da — po Kristovoj zapovijedi: *euntes, docete omnes gentes* „Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim" (*Mt 28, 19*) — obuhvati sve ljude. Odatle odgovornost koja brine da kršćani upoznaju prirodni moralni zakon, a pomoću vjere i Učiteljstva, upoznaju ga lakše i besprijekorno.

4. GRAĐANSKI ZAKONI

Građanski zakoni su normativne uredbе koje propisuju državni autoriteti (uglavnom, legislativna ustanova Države) s ciljem *obznaniti, objasniti ili ostvarivati* zahtjeve prirodnog moralnog zakona, potrebne da se omogući i odgovarajuće uredi život građana na društvenom politički organiziranom području.[15] Moraju prvotno garantirati mir i sigurnost, slobodu, pravednost, zaštitu osnovnih prava osobe i javni moral.[16]

Krijepost pravednosti ima moralnu obvezu ispunjavati pravedne građanske zakone. Ozbiljnost ove obveze ovisi o većoj ili manjoj važnosti sadržaja zakona za opće dobro društva.

Zakoni koji se suprotstavljaju prirodnom moralnom zakonu i općem dobru društva su nepravedni. Još konkretnije, nepravedni zakoni jesu:

1) koji zabranjuju činiti ono što je za građane moralno obvezno ili zapovijedaju činiti nešto što bi bio smrtni grijeh;

2) zakoni koji pozitivno krše ili uskraćuju nužnom skrbništvu dobra koja pripadaju općem dobru: život, pravda, temeljna prava osobe, brak ili obitelj, itd.;

3) zakoni koji nisu legitimno obznanjeni;

4) zakoni koji ne dijele podjednako i proporcionalno terete i blagodati.

Nepravedni građanski zakoni ne obvezuju u savjesti; naprotiv, postoji moralna obveza ne ispunjavati njihove uredbe, naročito ako su nepravedni prema spomenutim razlozima u 1) i 2), očitovati vlastito neslaganje i pokušati ih promijeniti ukoliko je moguće ili, barem, umanjiti njihove negativne učinke.

Katkada će trebati uteći prigovoru savjesti (usp. *KKC*, 2242-2243).[17]

5. CRKVENI ZAKONI I CRKVENE ZAPOVIJEDI

Da bi spasio ljude, Bog je htio također da čine dio društva[18]: Crkvu, utemeljenu od Isusa Krista, opremljenu po Njemu svim sredstvima da bi postigla svoju nadnaravnu svrhu koja znači spasenje duša. Među tim sredstvima je zakonita vlast, koju posjeduju Rimski Biskup za sveopću Crkvu i dijecezanski Biskupi — i s njima izjednačeni autoriteti — za svoja vlastita područja. Veći dio zakona univerzalnog područja sadržani su u Kodeksu Kanonskog Prava. Jedan Kodeks postoji za vjernike latinskog obreda, jedan za vjernike istočnog obreda.

Crkveni zakoni stvaraju istinsku moralnu obvezu[19] koja će biti teška ili laka prema ozbiljnosti stvari.

Ima pet najopćenitijih zapovijedi Crkve: 1^a ići na Misu nedjeljom i u propisane dane (usp. *KKC*, 2042); 2^a ispovjediti smrtne grijeha barem jedanput godišnje, zatim u smrtnoj opasnosti, i ako se želi pričestiti (usp. *KKC*, 2042); 3^a pričestiti se barem jednom godišnje, za Uskrs (usp. *KKC*, 2042); 4^a postiti i suzdržavati se mesnog jela u dane koje je odredila Crkva (usp. *KKC*, 2043); 5^a pomagati Crkvu u njezinim potrebama (usp. *KKC*, 2043).

6. SLOBODA I ZAKON

Postoje načini kako utvrditi moralne sadržaje koji, čini se, pretpostavljaju da su etički zahtjevi, sadržani u moralnom zakonu, strani slobodi. Sloboda i zakon izgledaju u tom slučaju stvarnosti koje se suprotstavljaju i međusobno ograničavaju: kao da sloboda počinje gdje svršava zakon i obrnuto.

Stvarnost je da slobodno ponašanje ne proizlazi od instinkta ili od fizičke ili biološke potrebe, nego da to uređuje svaka osoba prema spoznaji koju ima o dobru i zlu: slobodno ostvaruje dobro sadržano u moralnom zakonu i slobodno izbjegava zlo znano po samom zakonu.

Negacija dobra znanog u moralnom zakonu nije sloboda, nego grijeh. Ono što se suprotstavlja moralnom zakonu je grijeh, ne sloboda. Zakon zasigurno navodi da je potrebno ispraviti želje za ostvarenjem grješnih čina koje osoba može iskušati: želje za osvetom, nasiljem, krađom, itd., ali to moralno obilježje ne suprotstavlja se slobodi, koja uvijek gleda na slobodnu afirmaciju dobra, niti pretpostavlja nasilje slobode. Čovjek uvijek zadržava žalosnu mogućnost grijeha. „U ovakvoj klimi slobode razumije se da zlo djelovanje ne oslobađa već

porobljava... Moglo bi se reći da se taj povodio svojim sklonostima, ali tu se na može govoriti o pravoj slobodi. Jer on je postao robom svoje odluke, a odlučio se za ono što je gore od svega, udaljio se od Boga, a tamo nema slobode".[20]

Zasebno je pitanje što *ljudski* zakoni i propisi, zbog općenitosti i konciznosti riječi kojima se izražavaju, ne moraju, u nekom posebnom slučaju biti vjeran pokazatelj onoga što određena osoba treba činiti. Dobro formirana osoba zna da u tim konkretnim slučajevima mora učiniti ono za što zna sa sigurnošću da je dobro.[21] Ali ne postoji nijedan slučaj u kojem bi bilo dobro realizirati radnje u sebi zle, zabranjene prema negativnim propisima prirodnog moralnog zakona ili božanski-pozitivnog zakona (preljub, promišljeno ubojstvo, itd.).[22]

7. MORALNA SAVJEST

„Moralna je savjest sud razuma po kojem ljudska osoba prepoznaje ćudorednu kakvoću nekog konkretnog čina što ga kani izvršiti, što ga vrši ili ga je već izvršila" (KKC, 1778). Savjest oblikuje „ćudorednu obvezu u svjetlu prirodnog zakona: obvezno je činiti ono što čovjek, radnjom svoje savjesti, *prepoznaje*, kao dobro koje mu je pokazano *ovdje i sada*".[23].

Savjest je „intimna norma osobne ćudorednosti"[24], zato se čini moralno zlo kada se postupa protiv nje. Ova funkcija intimne norme pripada savjesti ne zato što je ona vrhovna norma[25], nego jer za osobu ima krajnji neminovni karakter: „sud savjesti pokazuje 'u zadnjoj instanci' podudarnost ponašanja obzirom na zakon"[26]: kada osoba prosuđuje sa sigurnošću, nakon što je preispitala problem

svim sredstvima koja su joj bila na raspolaganju, ne postoji daljnja instanca, savjest savjesti, sud suda, jer bi se u protivnom nastavljalo beskonačno.

Pravična ili istinita savjest je ona koja sudi istinski čudorednu kakvoću nekog djela, a *pogrešna savjest* koja ne postiže istinu, procjenjujući dobrom neku radnju koja je u stvari zla, ili obrnuto. Razlog za grešku savjesti je *neznanje*, koje može biti *nesavladivo* (i nedužno), ako dominira kod osobe do te točke da nema nikakve mogućnosti prepoznati je i odstraniti, ili *savladivo* (i kažnjivo), ako se može prepoznati i savladati, ali osoba ne želi primijeniti sredstva da ga savlada[27]. Grješna kriva savjest ne opravdava od grijeha, a još ga može i uvećati.

Savjest je *pouzdana*, kad prosuđuje s čudorednom sigurnošću da se nije u

krivu. Kaže se da je *vjerojatna*, kada sudi s uvjerenjem da postoji izvjesna vjerojatnost pogreške, ali je ona manja nego je utvrditi. Kaže se da je *nepouzdana*, kada se pretpostavlja da je vjerojatnost pogreške jednaka ili veća od sigurnog utvrđivanja stanja. Konačno se kaže da je *kolebljiva* kada se ne osuđuje suditi, jer misli da je grijeh kako ostvariti tako i propustiti učiniti neko djelo.

U praksi treba samo slijediti *pouzdanu i istinitu savjest* ili *pouzdanu nesavladivo pogrešnu*[\[28\]](#). Ne smije se koristiti nepouzdanom savješću, nego je ispravno izaći iz sumnje molitvom, proučavajući, ispitujući, itd.

8. ODGOJ SAVJESTI

Moralno negativna djela ostvarena s nesavladivim neznanjem su štetna za onog koji ih počini, a možda i za druge, i u svakom slučaju mogu doprinijeti većem potamnjanju

savjesti. Odatle prijeko potrebna nužnost odgajati savjest (usp. *KKC*, 1783).

Da bi se odgojilo ispravnu savjest, potrebno je poučiti razum u prepoznavanju istine — u tome kršćanin računa na pomoć Učiteljstva Crkve —, i izučiti volju i osjećajnost putem prakticiranja krijeposti.[29] To je zadaća koja traje čitav život (usp. *KKC*, 1784).

Za odgoj savjesti su osobito važne poniznost, koja se postiže istinitim životom pred Bogom, i duhovno vodstvo.[30]

Ángel Rodríguez Luño

Osnovna bibliografija

Katekizam Katoličke Crkve,
1730-1742, 1776-1794 i 1950-1974.

IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis splendor*, 6-VIII-1993, 28-64.

Preporučeno štivo

Sv. Josemaría, *Homilija Sloboda, dar Božji, u Prijatelji Božji* 23-38.

J.RATZINGER, *Savjest i istina, u ID., Crkva: zajednica uvijek na putu*, Ediciones Paulinas, Madrid 1992, pp. 95-115.

E.COLOM, A. RODRÍGUEZ LUÑO, *Izabrani u Kristu da postanu sveti. Kolegij temeljne moralne teologije*, Palabra, Madrid 2000, pp.269-289, 316-332, 348-363, 399-409 i 430-434.

.....

[1] II VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et spes*, 17. Usp. *Katekizam Katoličke Crkve (KKC)*, 1731.

[2] *Ibidem*

[3] Usp. SVETI TOMA AQUINSKI, *Summa Theologiae*, I-II, q. 93, a. 1, c.;

II VATIKANSKI KONCIL, Deklaracija
Dignitatis humanae, 3.

[4] IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis
splendor*, 6-VIII-1993, 43.

[5] Usp. *Ibidem*; SVETI TOMA
AQUINSKI, *SummaTheologiae*, I-II, q.
91, a. 2.

[6] Usp. IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis
splendor*, 44.

[7] Usp. *Ibidem*

[8] „Primjena prirodnoga zakona
vrlo je raznolika; može zahtijevati
prilagodbu mnogostrukim uvjetima
života, već prema mjestima,
razdoblju i okolnostima. Ipak, u
raznolikosti kultura prirodni zakon
ostaje pravilom što ljude povezuje
među sobom i nalaže im, uza sve
neizbježne razlike, opća načela”.
(KKC, 1957)

[9] Usp. IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis splendor*, 42.

[10] Usp. *Ibidem*, 102.

[11] PIO XII, Enc. *Humani generis: DS* 3876. Usp. *KKC*, 1960.

[12] Usp. II VATIKANSKI KONCIL, Const. *Dei verbum*, 15.

[13] IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis splendor*, 24. Usp. SVETI TOMA AQUINSKI, *Summa Theologiae*, I-II, q. 106, a. 1, c. i ad 2.

[14] Usp. SVETI TOMA AQUINSKI, *Summa Theologiae*, I-II, q. 108, a.1.

[15] Usp. SVETI TOMA AQUINSKI, *Summa Theologiae*, I-II, q. 95, a. 2; *KKC*, 1959.

[16] Usp. IVAN PAVAO II, Enc. *Evangelium vitae*, 25-III-1995, 71.

[17] IVAN PAVAO II, Enc. *Evangelium vitae*, 72-74.

[18] Usp. II VATIKANSKI KONCIL,
Const. Lumen Gentium, 9

[19] Usp. TRENTINSKI KONCIL,
Propisi o sakramentu Krštenja, 8: DS
1621.

[20] SVETI JOSEMARÍA, Homilija
Sloboda, dar Božji, u *Prijatelji Božji*,
37.

[21] Usp. SVETI TOMA AQUINSKI,
Summa Theologiae, I-II, q. 96, a. 6 y II-
II, q. 120

[22] Usp. IVAN PAVAO II, Enc.
Veritatis splendor, 76, 80, 81, 82.

[23] IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis
splendor*, 59.

[24] *Ibidem.*, 60.

[25] Usp. *Ibidem.*, 60.

[26] *Ibidem.*, 59.

[27] Usp. *Ibidem.*, 62; II VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Gaudium et spes*, 16.

[28] Pouzdana, nesavladivo pogrešna savjest je ćudoredno pravilo ne apsolutnog znaćenja: obvezuje samo dok greška postoji. I to ne ćini zato jer ju ima u samoj sebi: obvezno pravo savjesti proizlazi od istine, zato što pogrešna savjest može obvezivati jedino u mjeri u kojoj se njezina subjektivnost i nesavladivost smatra istinitim. Kod vrlo znatnih predmeta (promišljeno ubojstvo, itd.) je pogreška nekažnjive savjesti jako teška.

[29] Usp. IVAN PAVAO II, Enc. *Veritatis splendor*, 64.

[30] „Zadaću duhovnog vodstva treba usmjeriti tako da ne fabriciraju stvorenja koja nemaju vlastitog suda, i da izvršavaju stvarno samo ono što im drugi govori: naprotiv, duhovno vodstvo mora težiti odgojiti osobe od kriterija. Kriterij pretpostavlja

zrelost, čvrsta uvjerenja, dovoljno poznavanje doktrine, finoću duha, odgoj volje" (SVETI JOSEMARÍA, *Razgovori s mons. Escrivá de Balaguer*, 93).

pdf | document generated
automatically from [https://opusdei.org/
hr-hr/article/tema-26-sloboda-zakon-i-
savjest/](https://opusdei.org/hr-hr/article/tema-26-sloboda-zakon-i-savjest/) (9.04.2026.)